

Hétindító

Az elvek puszta szavakká váltak.

Amióta bevezették a televíziós *Napzártákat* — vége a környöretes éjszakai nyugalmamnak. Már az is külön taktikát igényel, hogy ébren maradjak az éjfél körüli műsorkezdésig, mert hál'istennek, még tudok aludni. (A napközben összegyűjtött szorongás, gonosz kis túsúrások ellenére is.) Aztán, ha „kibírom” a Napzártá kezdetéig, már saját gondolataim zavarják álmaimat. Mert rendszerint éber lelkesedéssel figyelem-követem a mostanában jelentkező ifjú politikusokat. Az okosokat. Ilyenkor arra gondolok, talán mégsem értékelhetjük „szellemi temetőként” a hetvenes, nyolcvanas évek egyetemistáit, ha az okos, szigorú logikával érvelő ifjú politológusok, közgazdászok, társadalomtudósok, szociológusok mégiscsak kinevelődhettek — a hivatalos politikai apátia, gáncsoskodás idején is...

Interjú

De azon is gyakran töprengök: hogy mennyire leértékelődött nálunk a *baloldali magatartás*. (Hadd tegyem hozzá rögtön: a baloldaliság számomra nem azonos a „balos” magatartással.) Ma már minden — a jó és hasznosítható ötlet, a tiszta szándék is — gyanús, ha „balról” érkezik. (Mellesleg olykor már azt sem tudom, hol a bal, s hol a jobb?)

Persze ez is érthető. Hisz Kelet-Európában éppen a baloldal, a régebbi „okos” ifjak járatták le a „baloldali magatartást”. Mert tagadhatatlan, egy „nagy gondolkodó és okos nemzedék” hozta létre az I. világháború borzalmai között 1917-et. S, hogy ez a gyönyörű gondolat végül is a Gulag-szindrómához vezetett, számomra ma már csak a vakhitet, az inkvizíció szörnyűségét és a „nem gondolkodást” jelenti. Talán azért is, mert ez a „nagy nemzedék” lehetségesnek tartotta, hogy „keresztül hazudhassa magát az igazságra”.

De mondok mást. Akik közelről ismerték Rákosi, Gerő, Révai, határozottan állítják: ezek az emberek nem voltak ostobák. Ám a gyakorlat szerint csak arra futotta

okosságukból, hogy felismerjék *Machiavelli* tanait, miszerint: „aki diktatúrát vezet be, és nem öli meg Brutust, vagy köztársaságot alapít, de nem öli meg Brutus fiait, nem fog sokáig uralkodni”.

A többit már tudjuk.

Persze Rákosi, Révai, Gerő kisfiléz, vagy, ha úgy tetszik gazember-gondolkodó volt... De itt van Lukács György tragédiája! Igazában sohasem értettem, hogy ez a fantasztikusan nagy filozófus — a világon mindenütt tisztelt okos gondolkodó — miért nem vette idejében észre, hogy azok az elvek, amelyekhez kötődött „puszta szavakká váltak, és saját ellentétes tartalmukba fordultak át”. S noha élete utolsó szakaszában szigorú logikával elemezte a „sztálinizmus elementáris politikai szörnyűségét”, korábban mégiscsak elfogadta: a „bünt és az erőszakot”.

...Most, hogy elolvastam *Eörsi István Interjúját* (a hangjáték könyvváltozata, a Lukács-vita kíséretében most jelent meg a *Háttér kiadónál*) — talán már értem Lukács iszonyatos emberi, filozófiai tragikumát. Persze én sem tudok mást, vagy többet mondani, mint ami benne van a darabban... *Bárdos Pál* idézve: a tragédia ott kezdődött, hogy Lukács György, „bár minden részletében racionális építményként hozta létre életművét, de kiindulópontjában nem volt racionális, vallásos szükséglet munkált benne”.

Elnézést, ha kissé hosszadalmas fecsegéssel jutottam el a lényegig. (Mármint az *Eörsi*-kötet ajánlásáig.) De bocsánat azért is, ha kissé leegyszerűsítve összegezem a képzelte interjú hatalmas gondolati anyagát. (Mert a Lukács kontra *Eörsi* beszélgetés ebben a formában sohasem pergett le a valóságban. Noha minden részlete valóságosnak tetszik.) Mindenesetre azt még elmondom: *Eörsi* hangjátékában sokféle Lukács-portré rejtezik. Megismerhetjük az „alkalmazkodó”, a „különutas”, a „meakulipázó”, a „lövető” Lukácsot is... (Mert hát Lukács György hajdanán, a poroszlói főtéren agyonlövetett néhány megfutamodó vöröskatonát is.) Hogy melyik az igazon portré? Azt hiszem — mindegyik. Talán itt rejtezik *Eör-*

si, az okos író — alapvető igazsága.

Hát ennyit az általános okosságról...

A híradó sztárjai

Néhány nappal ezelőtt, amikor egyik fotóriporter kollégámmal, épp az okos, jó szándékú fiatal radikálisokról, s a lelkünkbe lopódzó „fortélyos félelmekről” beszélgettünk (mármint arról, hogy ez az okos értelem ne vesszék el a gyors siker következtében), hirtelenjében csak egy mai filmpélda jutott az eszembe. (Csütörtöktől vetítik a mozik.)

A híradó sztárjai — *James L. Brooks* amerikai rendező szórakoztató filmje — a *szellemi háromszög* ürügyén végül is arról beszél, hogy a siker gyakran alapvetően megváltoztatja a szerepeket, az emberi kapcsolatokat... Ezek a lázas előretörekvő ifjak — a „fölfelé buktató” sikerek után — gyorsan „beveznek” a megszokás, a megállapodottság langy vizeire. S néhány év múltán már nem is emlékeznek hajdani lázaikra...

Az arckép

...*Slawomir Mrozek*, a kiváló lengyel drámaszerző — nevezze bár a „valóságtól távolálló elvont moralistának”, avagy „szocializmusellenes vádratszerkesztőnek” — következetesen önmagához, s elképzeléseire. Ezt bizonyítja *Az arckép* című darabja, amely a hatvanas évek legelején játszódik *Lengyelországban*, s amely két egykori barát abszurdnak tetsző párbeszédét regisztrálja. (Egyikük tizenöt évet töltött börtönben államellenes tevékenységért — éppen a másik feljelentésére.)

Abszurd világ? Nem. Nagyon is valóságos. Riasztó. Kivált mert *Az arckép* (a darabot e héttől a *Várszínházban* láthatjuk *Gábor Miklós* rendezésében, *Haumann Péter*, *Andorai Péter* főszereplésével), a párbeszédből kirajzolódó portré „egy tömött bajszú férfit” idéz.

Ez az arc panoptikum. De a félelmeket tápláló egykori „mosoly” — még véletlenül sem „panoptikum”. Nagyon is reális.

Gantner Ilona